

OSMANLI BASININDA İLK YILLAR CERİDE-İ HAVÂDİS (1845-1846) GAZETENİN YAZILARI VE HABERLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ¹

Mehmet ALTINOVA²

Tarihimizde Tanzimatla birlikte önem kazanan gazete tüm dünyada olduğu gibi Osmanlı'da da önemli olmuştur. Edebiyat tarihlerinden de bilindiği üzere Osmanlı döneminde ilk özel gazete teşebbüsü Agâh Efendi'nin Şinasi ile birlikte çıkarmış olduğu *Tercümân-ı Ahvâl* ile başlar. Bunun akabinde Şinasi'nin tek başına çıkardığı *Tasvîr-i Efkâr* adlı gazete de Osmanlı basını için oldukça önemlidir.

Buna karşın Osmanlı tebasında yaşayan gayrimüslimlerin Türk basın hayatındaki yeri üzerinde çok durulmaz. Öyle ki Osmanlı'daki ilk gazetenin Fransız Devrimi üzerine Osmanlı'daki Fransız elçiliği tarafından çıkarıldığı pek bilinmez. Bununla birlikte Osmanlı'da yabancı bir şahıs eliyle çıkarılan ilk

¹ (ISBN: 978-625-5680-47-1; İstanbul: Son Çağ Yayınları; 2025; ss. 152)

²Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Arel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, mehmetaltinova@hotmail.com, orcid.org/0000-0001-6328-255X.

gazete yine bir Fransız olan Alexander Blacgue tarafından Fransızca olarak İzmir’de faaliyet gösteren *Spectateur Oriental*’dir. Bu yabancı girişimlerin akabinde aynı tarihlerde Türklerin devlet desteğiyle çıkarılan ilk gazetesi Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa tarafından 1828 yılında *Vekâ-yi Misriyye*’dir. Kavalalı Mehmet Ali Paşa’nın hükümetten bağımsız bir şekilde görev yaptığı coğrafyada çıkarmış olduğu bu gazete oldukça önemli olup Osmanlı devletindeki basın faaliyetlerinin dışında tutulmuştur. Sözü edilen gazetenin hem Türkçe hem de Arapça olarak yayımlandığı bilinmektedir. Periyodik olarak faaliyet gösteren ilk gazete ise 11 Kasım 1831 yılında yayım faaliyeti gösteren *Takvîm-i Vekâyî* olup sözü edilen gazetenin II. Mahmut’un şahsî gayretleri sonucunda çıkarıldığı belirtilmektedir.

Osmanlı dönemindeki basın faaliyetleri her ne kadar sınırlıysa da Osmanlı’nın mozaik yapısı içerisinde bir bölümü teşkil eden yabancıların basın faaliyetleri bir o kadar geniştir. Öyle ki o dönem İstanbul’a yerleşmiş olan İngiliz tüccar ve muhabir William Churchill, Osmanlı topraklarında bir yaralama olayına karıştıktan sonra olaylar kendisi aleyhine büyümüş, bu olayların yatışması amacıyla da kendisine devlet tarafından birtakım imtiyazlar verilmiştir. Bu imtiyazlardan biri olarak Osmanlı topraklarında *Cerîde-i Havâdis* adında bir gazete kurulmasına izin verilmiş bunun üzerine zikredilen gazetenin ilk sayısı 31.07.1840 tarihinde çıkmıştır.

Rahime YAVUZ GERENTEPE tarafından hazırlanan çalışmada Osmanlı’da bir İngiliz tüccar tarafından çıkarılan bu gazete tanıtılmış ve Türk basın tarihindeki konumu değerlendirilmiştir. Yazarın yüksek lisans tezine dayanan çalışması üç ana bölüm, sonuç ve değerlendirme, ekler, kaynakça ve gazetelerin sayı bilgilerini içeren bölümlerden oluşmakta olup 152 sayfadır.

Çalışmanın “Birinci Bölüm”ü (s. 11-15) “Gazete İle İlgili Bilgiler” alt başlığını taşımakta olup “Gazetenin Ortaya Çıkışı ve Sahibi”, “Gazetenin Muhtevası”, “Yazar Kadrosu”, “İdarehanesi ve Basımevi”, “Tirajı, Fiyatı ve Gelir Kaynakları” ve “Gazetenin Kapanışı” başlıklarından oluşmaktadır. Bu bölümde en dikkat çekici taraf devletin gazetenin açılması için William Churchill’e izin vermesi, ekonomik sıkıntılar ve basımevinin yanması sebebiyle faaliyet gösteremeyen gazetenin faaliyetlerine devam edebilmesi için devletin el uzatması, Takvimhane’de bir süre çıkmasına müsaade edip devletin gazeteye özel olarak mürettep görevlendirmesidir. Gerentepe, çalışmasında gazetenin yazar kadrosu içerisinde *Sicill-i Osmani*’nin müellifi Süreyya Bey’in, Ahmet Rasim’in, İbnü’l Emin Mahmut Kemal İnal’ın bulunduğunu belirtir.

Çalışmanın “İkinci Bölüm”ü (s. 18-88) ise “İç Haberler” başlığı taşımaktadır. Bu bölümde yazar, *Cerîde-i Havâdis* gazetesinde yayımlanan Osmanlı Devleti içerisindeki iç meselelerle ilgili yapılan haberlere değinmektedir. Saray eşrafından olanların doğumları, ölümleri, özel günlerde alınan tebrikleri, düğünleri, teftişleri, törenleri, ziyaretleri ve padişahın yurt gezileri ile ilgili haberlere yer vererek bu haberler hakkında ayrıntılı bilgiler sunar. Aynı bölümde hükümetle ilgili haberler başlığı altında Osmanlı topraklarında yapılan atama ve terfiler, imzalanan anlaşmalar, elçi görevlendirmeleri

hakkındaki haberlere yer verilmiştir. Aynı zamanda yayımlandığı süre boyunca Osmanlı devletine gelen devlet adamları, ülke içerisindeki sosyal hayatla ilgili haberler ile doğal afetler hakkındaki haberler de yer almaktadır.

Çalışmanın “Üçüncü Bölüm”ü (s. 90-132) ise “Dış Haberler” başlığını taşımaktadır. “Uluslararası Haberler” alt başlığı içinde İngiltere, Fransa, Amerika, Rusya, Hindistan, Afganistan, Belçika, Portekiz, İspanya, Çin, Japonya ve İsveç’le ilgili haberlere yer verilmiştir. Bu ülkeler içerisinde İngiltere ile ilgili haberlerin daha fazla geniş yer tutması imtiyaz sahibinin İngiliz bir muhabir olmasından ileri gelmektedir.

“Sonuç ve Değerlendirme” (s. 133-139) bölümünde gazetenin çıkış süreci, akıbeti ve yazılan yazıların değerlendirilmesinden oluşmaktadır. Gazetenin “*Cerîde-i Havâdis*” adı altında 1864 yılına kadar 1212 sayı çıkarıldığını söyleyen yazar, bu tarihten sonra gazetenin *Rûznâme-i Cerîde-i Havâdis* adıyla yayın hayatını sürdürdüğünü belirtmekte ve bu gazetenin Osmanlı toplumu üzerinde fazla etkili olmadığını ifade etmektedir.

Ekler bölümünde (s. 139-144) bölümünde ise gazetenin seçilmiş bazı görsellerine, Kaynakça (s.145-146) bölümünde ise eseri vücuda getirirken kullanılan kaynaklara yer verilmiştir. Bu kaynakçalar, Türk basın tarihini çalışacak olanlar için temel bir başvuru kaynağı olarak da değerlendirilebilir. Gazeteler başlığı (s. 147-152) altında ise değerlendirmeye konu olan gazetelerin künye bilgileri yer almaktadır.

Sonuç olarak bu çalışma 1844-1845 yılları arasında yayınlanan Ceride-i Havadis gazetesini, dâhili haberler, harici haberler ve ilanlar olmak üzere üç ana kategoride incelemiştir. Çalışma erken Osmanlı basın çalışmalarına yöntemsel bir katkı sunmaktadır. Çoğu çalışmada yalnızca siyasi ya da resmi metinlere odaklanılırken bu kitapta gazetenin bütün içeriğini kapsayan bir analiz ortaya koyulmaktadır. Dâhili haberler üzerinden devletin kamuoyunu nasıl yönlendirdiği, harici haberler aracılığıyla Osmanlı Devleti’nin dış dünyayı ne şekilde algıladığı, ilanlar yoluyla ise gündelik, idari ve toplumsal işleyişin duyurulma biçimi somut örneklerle ele alınmaktadır. Son tahlilde bu çalışma, Ceride-i Havadis’i yalnızca resmi bir yaygın organı olarak değil, çok katmanlı bir iletişim aracı olarak değerlendirmesi bakımından literatürdeki benzer çalışmalardan ayrılmaktadır.

KAYNAKÇA

Yavuz Gerentepe, R. (2025) *Osmanlı basınında ilk yıllar Cerîde-i Havâdis (1845-1846) Gazetenin Yazıları ve Haberlerin Değerlendirilmesi*. Son Çağ Yayınları.